

О. Л. Шашкевич,

к. е. н., доцент, декан факультету «Обліку і аудиту», Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

А. І. Машко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЯК ОБ'ЄКТА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

O. L. Shashkevych,

Ph.D. in Economics, Dean of the Faculty of Accounting and Audit, Ternopil National Economy University, Ternopil

A. I. Mashko,

Ph.D. in Economics, Department of Finances, Ternopil National Economy University, Ternopil

CONCEPTUALIZATION OF FINANCIAL RESOURCES AS AN OBJECT OF FINANCIAL AUDIT

Розглянуто сутність фінансових ресурсів суб'єктів господарювання як об'єкта фінансового контролю. Значну увагу зосереджено на аналіз дефініції „фінансові ресурси”. Запропоновано власне визначення поняття „фінансові ресурси” з урахуванням надбань наукової думки. Встановлено, що для зручності вивчення, фінансові ресурси доцільно умовно класифікувати за такими ознаками: за місцем створення, джерелами формування, формою власності, методами акумулювання, сферою обслуговування, рівнем управління та напрямками використання.

The article deals with the comprehensive research of the essence of public financial resources within business ventures that are considered to be an object of financial audit. Considerable attention is focused on the analysis of definition „financial resources”. The authors suggested their own definition of the notion „financial resources” from the view-point of the latest scientific thought. It was revealed that procedurally financial resources should be classified according to such features: origin, forming sources, type of ownership, methods of accumulation, sphere of service, managerial level, and directions of use.

Ключові слова: *фінансові ресурси, фінанси, фінансовий контроль, фонди грошових коштів..*

Keywords: *financial resources, finances, financial audit, monetary funds.*

Постановка проблеми. Проблема трактування дефініції фінансових ресурсів постійно поставала та постає у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. В сучасній економічній науці фінанси та фінансові ресурси належать до найскладніших економічних категорій, які відображають відносини між усіма суб'єктами господарювання. Дослідження категорійного апарату фінансової науки дасть змогу окреслити об'єкти управління, що сприятиме ефективному функціонуванню суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми фінансових ресурсів займалися Василик О.Д., Дробозіна Л.А., Кириленко О.П., Павлюк К.В., Родіонова В.М., Сабанті Б.М., Сенчагов В.К., Федосов В.М., Юрій С.І., та інші вітчизняні та зарубіжні науковці. Вченими зроблений значний вклад у розробку категорійного апарату фінансової науки.

Метою статті є формування власного бачення дефініції «фінансові ресурси». Для досягнення зазначеної мети використано порівняльний метод дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на тривалу історію існування терміну „фінанси”, дослідники не знайшли єдиного трактування його суті. Одні стверджують, що фінанси — це гроші, інші зводять це поняття до системи відносин стосовно руху фондів грошових коштів. Наприклад, В.М. Родіонова визначає фінанси як „грошові відносини, що виникають у процесі розподілу і перерозподілу вартості валового суспільного продукту, а також частини національного багатства у зв'язку з формуванням грошових доходів і нагромадженнь у суб'єктів господарювання й держави та їх використанням на розширене відтворення, матеріальне стимулювання працюючих, задоволення соціальних та інших потреб суспільства” [1, с. 11]. Павлюк К.В. визначає фінанси як частину вартості валового внутрішнього продукту, що відокремлена в процесі його руху у формі грошових фондів і доходів для задоволення потреб процесу відтворення [2, с. 17]. Сабанті Б.М. зазначає, що „фінанси – це система грошових відносин з приводу формування і використання фондів, які необхідні державі для виконання своїх функцій” [3, с. 9].

В центрі уваги сучасної вітчизняної і західної фінансової науки при визначенні фінансів завжди є грошові потоки – рух коштів від одного суб'єкта фінансових відносин до іншого.

В усіх фінансових операціях відбувається рух коштів від одного власника або розпорядника до іншого. Учасниками таких відносин у межах національного формування є держава, підприємства, установи, організації, громадяни.

З огляду на те, що в названих операціях беруть участь різні учасники суспільної діяльності, то і відносини, які між ними при цьому виникають, є суспільними. Водночас на поверхні економічних явищ фінанси проявляють себе як грошові відносини між різними учасниками господарювання. Таким чином, у суті фінансів відображається не вся сукупність економічних відносин, а лише грошові відносини або такі операції, які можна оцінити у вартісних вимірниках.

Виходячи з викладеного, категорію „фінанси” доцільно трактувати як систему грошових відносин, які виникають у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу (на макрорівні) та виручки і прибутку від реалізації продукції і послуг (на мікрорівні), при їх використанні.

З наведених визначень фінансів ряд дослідників виводять таке визначення фінансових ресурсів: фінансові ресурси – це фонди коштів, що характеризують матеріальний зміст фінансів, є носіями і об'єктом фінансових відносин. Зокрема Дробозіна Л.А. зазначає, що за матеріальним змістом фінанси – це цільові фонди грошових коштів, що у своїй сукупності є фінансовими ресурсами держави [4, с. 16].

Фінансовим ресурсам притаманні такі ознаки:

◆ виражають відносини власності (в кожному конкретному випадку визначається власник або розпорядник);

◆ перебувають у постійному русі, тобто безперервно поповнюються і використовуються;

◆ завдяки злиттю дрібних фондів формуються великі і, навпаки, великі фонди розподіляються на дрібні;

◆ мають властиві їм джерела формування та методи акумуляції коштів;

◆ відрізняються за напрямками використання та цільового призначення коштів;

◆ мають специфічний склад учасників формування та склад учасників розподілу і використання;

◆ ґрунтуються на правових засадах.

Для зручності вивчення фінансові ресурси доцільно умовно класифікувати за такими ознаками: за місцем створення, джерелами формування, формою власності, методами акумулювання, сферою обслуговування, рівнем управління та напрямками використання.

За місцем створення фінансові ресурси поділяються на створені в державі і залучені з-за кордону.

За джерелами формування – на створені з чистого доходу, з фонду споживання або з відрахувань, що включаються у собівартість.

За формою власності – на державні, приватні, колективні (акціонерні, змішані) та ресурси іноземних держав.

За методами акумулювання – на такі, що створені фіскальними методами та сформовані добровільно на благочинних засадах.

За сферою обслуговування – на фінансові ресурси, що обслуговують бюджет держави, фонди цільового призначення, державний кредит, фінанси державного сектора економіки, фінанси недержавних суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси, фінансовий ринок.

За рівнем управління – на державні фінансові ресурси (загальнодержавні, місцевого самоврядування, державних фондів цільового призначення), ресурси підприємницьких структур та індивідуальні (громадські).

За напрямками використання – на такі, що спрямовані на поповнення основного і оборотного капіталу (капітальний ремонт, дотації планово збитковим підприємницьким структурам, поповнення недостачі обігових коштів), на формування фонду споживання (виплати з фонду соціального захисту населення, видатки на соціально-культурні заходи, задоволення соціальних потреб працівників виробничої сфери, соціальну підтримку окремих верств населення, видатки на оборону і управління), на формування фонду нагромадження (капітальні вкладення, придбання обладнання та інвентарю в бюджетних установах, приріст нормативу власних обігових коштів, втрати по зовнішньоекономічних зв'язках, створення резервних фондів).

Значущість категорії „фінансові ресурси” в організації та розвитку будь-якого суб'єкта господарювання потребує чіткого визначення цього терміна. На жаль, в економічній літературі досі немає єдиної думки щодо визначення фінансових ресурсів, їх складу, методів впливу на ефективність господарювання. Тому спробуємо розібратися в суті цього поняття, враховуючи точки зору різних сучасних науковців.

Аналіз сутності фінансових ресурсів розпочнемо з визначення, яке наводять у фінансовому словнику А.Г. Загородній, Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.: „фінансові ресурси — це сукупність коштів, що є в розпорядженні держави та суб'єктів господарювання” [5]. Це визначення не точне й не повне, оскільки зводить поняття „фінансові ресурси” до сукупної маси коштів в суб'єкта господарювання. Вважається, що фінансові ресурси характеризують грошові нагромадження, грошові фонди, які формуються в процесі розподілу створеного продукту.

В економічній енциклопедії під редакцією Мочерного С.В. наводиться таке визначення: „Фінансові ресурси – грошові фонди, створені в процесі розподілу, перерозподілу і використання валового внутрішнього продукту країни” [6, с. 821]. Дане визначення не дає відповідь на питання цільового призначення фінансових ресурсів, часу їх створення та використання.

Василик О.Д. зазначає, що фінансові ресурси – це грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу і використання валового внутрішнього продукту країни, що створюється упродовж певного часу в державі [7, с. 75]. Відповідно до джерел створення, форми виявлення, цільового призначення він дає таке визначення: „фінансові ресурси – це грошові накопичення і доходи, що створюються в процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб” [7, с. 76].

Проте фінансові ресурси не ототожнюють всієї суми грошових коштів. Поряд з фінансовими ресурсами грошові кошти включають кредитні ресурси, грошові доходи населення і обігові кошти підприємств. Відправним моментом для розмежування фінансових і кредитних ресурсів є те, що перші формуються в процесі розподілу створеної вартості і є сукупністю доходів, відрахувань і надходжень, а другі створюються за рахунок тимчасово вільних грошових коштів, зокрема і тимчасово вільних фінансових ресурсів.

Сенчагов В.К. при визначенні поняття фінансових ресурсів вказує на джерела їхнього формування і вважає, що „фінансові ресурси народного господарства являють собою сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань та інших грошових засобів, які формуються в процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту”. Але знов-таки, у наведеному визначенні відсутнє призначення фінансових ресурсів [8, с. 10].

Кириленко О.П. дає таке визначення: „Фінансові ресурси – це доходи і грошові нагромадження, що формуються у підприємствах, організаціях держави в процесі розподілу валового національного продукту” [9, с. 9].

У наведених визначеннях основний наголос зроблено на місці створення ресурсів та їх належності до суб'єкта фінансових відносин. Водночас належно не досліджується такий момент, як їх цільове призначення.

Юрій С.І. зазначає, що фінансові ресурси – це грошові фонди, які створюються в процесі розподілу і використання валового внутрішнього продукту за певний період часу (макрорівень). Також він визначає фінансові ресурси як акумульовані підприємством з різних джерел грошові кошти, які надходять в його обіг і призначені для покриття потреб підприємства (мікрорівень) [10, с. 28].

Суб'єкти господарювання використовують кошти не лише у фондовій формі. Так, використання суб'єктом господарювання коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом і позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями здійснюється в нефондовій формі. У нефондовій формі підприємства також одержують дотації та субсидії, спонсорські внески. Отже, ми бачимо, що фінансові ресурси суб'єкта господарювання існують як у фондовій, так і у нефондовій формі, фактично будучи коштами підприємства, котрі мають або не мають цільової спрямованості.

Найбільш повне визначення фінансових ресурсів дано К.В. Павлюк [11, с. 17], яка стверджує, що фінансові ресурси – це грошові нагромадження і доходи, що створюються в процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб.

Однак у даному визначенні не враховано, що фінансові ресурси, як і ВВП, національний доход — це величина, яка відповідає певному періоду. Незважаючи на те, що процес відтворення безперервний, ВВП розглядають як суму матеріальних благ, створених за певний період. Крім того, джерелом фінансових ресурсів частково може бути і національне багатство, створене в попередні роки.

Заслуговує уваги визначення Каленського М.М.: „Фінансові ресурси — це грошові нагромадження і доходи, які створюються в процесі утворення, розподілу, перерозподілу та використання валового внутрішнього продукту і національного багатства за рік і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення і задоволення суспільних інтересів та потреб” [12, с. 11].

Хачатурян С.В. фінансовими ресурсами вважає частину коштів підприємства у фондовій і нефондовій формі, яка формується у результаті розподілу виробленого продукту, залучається до діяльності підприємства з різних джерел і спрямовується на забезпечення розширеного відтворення виробництва [13, с. 81].

Оскільки визначення будь-якого явища має відображати його сутність, то й визначення фінансових ресурсів повинне чітко визначати їх форму, джерела й призначення, а також правову належність. Підсумовуючи викладене можна дати таке визначення: фінансовими ресурсами вважаються всі активи у фондовій та нефондовій формах, що формуються в процесі розподілу та перерозподілу валового національного продукту за рік, знаходяться у розпорядженні суб'єктів фінансових відносин на правах власності або повного господарчого відання та використовуються для задоволення суспільних потреб та розширеного відтворення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши всі наведені думки авторів різних економічних шкіл Росії та України, ми доходимо висновку, що проблема визначення поняття „фінансові

ресурси” залишається досить актуальною в сучасній економічній науці, та потребує детального дослідження і постійного вдосконалення.

Література.

1. Финансы / [В.М. Родионова и др.]; под ред. В.М. Родионовой. - М.: Финансы и статистика, 1993.
2. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави. Монографія. / Павлюк К. - К.: НІОС, 1997.
3. Сабанти Б.М. Теория финансов: Учебное пособие. 2-е изд. / Сабанти Б. – М.: Менеджер, 2000. – 192 с.
4. Финансы: Учебник для вузов. / [Л.А. Дробозина и др.]; под ред. Л.А. Дробозиной – М.: ЮНИТИ, 2001. – 527 с.
5. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 3-тє вид., випр. і доп. / [авт.-уклад. Загородній А., Вознюк Г., Смовженко Т.] – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 404 с.
6. Економічна Енциклопедія: У трьох томах. Т.3 // [С.В. Мочерний відп. ред.]– К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – 952 с.
7. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник / Василик О. – К.: НІОС, 2001. – 416 с.
8. Финансовые ресурсы народного хозяйства. (Проблемы формирования и использования) / [В.К. Сенчагов и др.]; под ред. В.К. Сенчагова. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 49 с.
9. Кириленко О.П. Фінанси: Навчальний посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. / Кириленко О.– Тернопіль: Економічна думка, 1998. -163 с.
10. Фінанси: вишкіл студії. Навчальний посібник. / [С.І. Юрій та інші]; під ред. С.І. Юрія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
11. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави: суть, склад, структура/ Павлюк К. // Фінанси України, 1996, № 2.
12. Каленський М.М., Стефанюк І.Б. Контрольно-ревізійна служба – суб’єкт державного фінансового контролю підприємницької діяльності. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Каленський М., Стефанюк І. – К.: Ін-т рег. досл. НАН України, 2001. – 203 с.
13. Хачатурян С.В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / Хачатурян С. // Фінанси України, 2003, № 4, с.77-81

References.

1. Rodionova, V.M. (1993), *Finansy* [Finances], Finansy i statistika, Moskva, Russia.
2. Pavliuk, K.V. (1997), *Finansovi resursy derzhavy. Monohrafiia*. [Financial resources of the state. Monograph], NIOS, Kyiv, Ukraine.
3. Sabanti, B.M. (2000), *Teoriia finansov: Uchebnoe posobie*. [Theory of finances: Train aid], 2nd ed, Menedzher, Moskva, Russia.
4. Drobuzina, L.A. (2001) *Finansy: Uchebnik dlja vuzov* [Finances: Textbook for the universities], JUNITI, Moskva, Russia.
5. Zahorodnij, A.H., Vozniuk H.L., Smovzhenko (2000), T.S. *Finansovyj slovnyk* [Financial dictionary], 2nd ed, Znannia, Kyiv, Ukraine.
6. S.V. Mochernyj (2002), *Ekonomichna Entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], Academy, Kyiv, Ukraine.
7. Vasylyk, O.D. (2001), *Teoriia finansiv: Pidruchnyk* [Theory of finances], NIOS, Kyiv, Ukraine.
8. Senchagov, V.K. (1982), *Finansovye resursy narodnogo hozjajstva* [Financial resources of national economy. (Problems of forming and use)], Finansy i statistika, Moskva, USSR.
9. Kyrylenko, O.P. (1998), *Finansy: Navchal'nyj posibnyk* [Finances: Train aid.], 2nd ed, Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine.
10. Yuriy, S.I. (2002), *Finansy: vyshkil studii. Navchal'nyj posibnyk* [Finances: teaching of studio. Train aid], Kart-blansh, Ternopil, Ukraine.
11. Pavliuk K.V. (1996), “Financial resources of the state: essence, composition, structure”, *Finansy Ukrainy*, vol. 2.
12. Kalens'kyj, M.M., Stefaniuk, I.B. (2001), *Kontrol'no-revizijna sluzhba – sub'iekt derzhavnoho finansovoho kontroliu pidpriemnyts'koi diial'nosti. Navch. posib. dlia stud. vysch. navch. zakl.* [Control-revision service is a subject of state financial control of entrepreneurial activity], In-t reh. dosl. NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
13. Khachaturian, S.V. (2003), “Essence of financial resources and their classification”, *Finansy Ukrainy*, vol. 4, pp. 77-81